

<https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-52-01>
УДК [378.091.321:001.895]-047.37(045)

Сергій Борисович Беляєв

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту¹
Belaev_12@ukr.net ORCID 0000-0003-1272-2038

Іван Олексійович Степанець

кандидат педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи¹
i.o.stepanets28@gmail.com ORCID 0000-0003-0600-4398

¹*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради пер. Руставелі, 7, м. Харків, Україна, 61001*

ІННОВАЦІЙНА КУЛЬТУРА ВИКЛАДАЧА ПЕДАГОГІЧНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ТА ЕМПІРИЧНИЙ АСПЕКТИ

Стаття присвячена розгляду проблеми формування інноваційної культури викладача педагогічного закладу вищої освіти як наукового феномену, що виступає в якості складової професіоналізму та чинника вдосконалення освітнього процесу.

Мета статті полягає в узагальненні результатів теоретичних досліджень щодо сутності інноваційної культури, взаємозв'язку даного феномена з поняттями інноваційної педагогічної діяльності, складових професійної педагогічної діяльності та їх формування у процесі професійної підготовки в умовах педагогічного закладу вищої освіти.

Представлено логічний взаємозв'язок реалізації матеріальної і духовної культури в інноваційній діяльності особистості, проілюстровано особливості формування інноваційної культури в процесі професійної педагогічної діяльності в умовах інноваційного освітнього середовища.

Розкрито суть феномену інноваційної культури на основі аксіологічного і структурно-функціонального підходів та визначено її компоненти.

Розкрито основні чинники, які обумовлюють формування потреби в інноваційній спрямованості педагогічної діяльності викладача в сучасних умовах освітньої діяльності у ЗВО.

Сформульовано критерії оцінювання та здійснено емпіричне дослідження щодо визначення рівнів сформованості інноваційної культури у викладачів педагогічного ЗВО, представлено характеристику окремих груп педагогів за визначеними рівнями.

На основі аналізу педагогічних характеристик окремих груп науково-педагогічних працівників охарактеризовано особливості їх ставлення до сприймання, розуміння, створення та застосування інновацій в освітньому процесі: від активно-позитивного до пасивно-негативного.

Визначено ключові компетентності сучасного викладача та критерії їх відбору, що обумовлюють наявність здатності до інноваційної педагогічної діяльності та забезпечують ефективне виконання педагогічних функцій та завдань у відповідності до змісту сформованої інноваційної культури.

За результатами проведених досліджень зроблено висновки, що інноваційна культура педагога є інтегрованим компонентом професіоналізму педагогічного працівника на особистісному і фаховому рівнях, а її сформованість визначає ефективність та якість педагогічної діяльності в контексті розвитку інноваційного освітнього середовища закладу вищої освіти.

Ключові слова: *інновація, інноваційний потенціал, інноваційна культура, компоненти інноваційної культури, компетентність.*

Як цитувати: Беляєв С.Б., Степанець І.О. Інноваційна культура викладача педагогічного закладу вищої освіти: теоретико-методологічний та емпіричний аспекти. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2023. № 52, С. 6-15. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-52-01>

In cites: Bieliaiev, S. Stepanets, I. (2023). Innovative culture of a teacher of a teaching institution of higher education: theoretical-methodological and empirical aspects. *Scientific notes of the pedagogical department*. 52, 6-15. <https://doi.org/10.26565/2074-8167-2023-52-01> [in Ukrainian].

Постановка проблеми. Сучасна практика освітньо-професійної діяльності у закладах вищої педагогічної освіти (ЗВО) в умовах євроінтеграційних процесів в українській освіті засвідчує важливість і необхідність якісного оновлення наукових засад освітньо-професійної підготовки викладача, формування інноваційного освітнього середовища закладу освіти та, відповідно, розвитку інноваційної культури викладача.

Питання стимулювання інноваційної педагогічної діяльності, створення інноваційного освітнього середовища, формування інноваційного потенціалу окремого педагога та інноваційного потенціалу закладу освіти вже тривалий час залишаються об'єктом досліджень науковців, що мало наслідком ініціативи законодавчого врегулювання розвитку інноваційних процесів у національній системі освіти. Закон України «Про інноваційну діяльність» [9] орієнтує ЗВО на розвиток його інноваційного потенціалу, який, у свою чергу, значною мірою визначається рівнем сформованості інноваційної культури всіх суб'єктів освітнього процесу, а інноваційна стратегія організації освітнього процесу суттєво підвищує роль викладача як носія нових ідей, думок, досвіду.

Одночасно з накопиченим науковим досвідом вивчення інноваційних процесів залишається актуальним питання визначення змісту інноваційної культури педагога у вимірах методологічних підходів, що безпосередньо вивчають феномен культури особистості, а також з позиції емпіричного дослідження стану сформованості інноваційної культури викладачів педагогічних закладів вищої освіти.

Аналіз наукових досліджень. Нововведення або інновації по суті характерні для будь-якої професійної діяльності і безпосередньо впливають на її ефективність та якість, а тому стають предметом вивчення, аналізу, освоєння з метою подальшого впровадження.

Наукові дослідження щодо аналізу феномену інноваційної культури, зокрема викладача ЗВО, проводили О. Аматыєва, В. Балабанов, Н. Гавриш, І. Дичківська, Н. Краснокутська та інші (сутність інноваційної культури педагога й системна характеристика); О. Бартків, А. Дани-

ленко, А. Кальянов, В. Кремінь, В. Носков (чинники упровадження інновацій в освітній діяльності); О. Єфросініна, Н. Гавриш, Р. Миленкова, Ю. Ситник (педагогічні умови та методичні засади формування і розвитку інноваційної діяльності культури педагогів закладів освіти).

Виникнення та розвиток поняття інноваційної культури педагога вітчизняні науковці пов'язують з такими поняттями, як «інновація», «інноваційний процес», «інноваційний потенціал», а, отже, розглядати його потрібно в якості системного явища, що включає весь спектр нормативів, які детермінують ефективність і якість інноваційної діяльності у закладах освіти, особливо в умовах сучасних трансформацій в системі педагогічної освіти. Інноваційні освітні процеси, які І. Дичківська визначає в якості комплексних процесів створення, впровадження та поширення новацій [8, с. 27], потребують наявності у педагогічних працівників мінімального та достатнього базису для включення в інноваційну педагогічну діяльність, чим безпосередньо виступає наявність інноваційної культури педагога.

Методи дослідження:

- анкетування та тестування для з'ясування інформованості викладачів про сутність педагогічних нововведень, виявлення їх ставлення до педагогічних інновацій, встановлення рівня сформованості інноваційної культури;
- експертні оцінки – з метою визначення міри вираженості інноваційної спрямованості професійної діяльності викладачів, формування їх рейтингу тощо;
- вивчення продуктів діяльності – для виявлення особистісних і професійних якостей з метою встановлення загального рівня сформованості інноваційної культури викладачів.

Виклад основного змісту дослідження.

Поняття «інновація» вказує на зміну, виступає засобом і процесом упровадження цієї зміни. У вимірах педагогічної діяльності та педагогічних процесів інновація визначає нове у меті, змісті, методиці, технології, організації освітнього процесу тощо. врахування цього факту

дає підстави стверджувати, що інноваційність слід розглядати в якості принципу загальної педагогіки. Дослідниця І. Дичківська [8] визначає інновацією нововведення, новий підхід, створення якісно нового, а також використання відомого у змінених мовах з іншою метою.

Інноваційна педагогічна діяльність розглядається як діяльність, яка спрямована на використання результатів наукових досліджень і розробок, що забезпечує впровадження в освітній процес нових методів, прийомів, підходів. Інноваційна педагогічна діяльність спирається на сформовану комунікативну компетентність [19], яка відповідає здатності діяти в соціально гетерогенних групах, як однієї з провідних ключових категорій відбору компетентностей програми «Definition and selection of key competencies» (DeSeCo) [20]. Сформовані в межах програми Definition and selection of key competencies» (DeSeCo) ключові категорії відбору компетентностей є універсальними і використовуються для визначення системи компетентностей в будь-якій галузі наукового знання, а тому їх використання в межах даного дослідження є обґрунтованим оптимальним інструментом визначення суті та складових формування інноваційної культури педагогічного працівника. Завдяки активній комунікації педагог має можливість оновлювати свій методичний інструментарій, розширювати його за рахунок освоєння передового педагогічного досвіду [18] і подальшого впровадження у власній педагогічній діяльності. У поєднанні з професійною відповідальністю [17] забезпечує формування достатньої науково-методичної бази для накопичення необхідного та достатнього базису для здійснення інноваційної діяльності [5]. При цьому інноваційна діяльність суб'єктивно може обмежуватись освоєнням передового педагогічного досвіду з подальшим упровадженням його до індивідуального методичного комплексу прийомів педагогічної діяльності, що на прикладі професійної підготовки майбутніх вчителів до розроблення та впровадження педагогічних технологій [4, 6] демонструє місце інноваційної складової в структурі професійної інноваційної діяльності та характеристики інновацій, які педагог впроваджує у власну професійну педагогічну діяльність по мірі накопичення методичного комплексу прийомів для здійснення модифікаційних дій чи розроблення авторських підходів до вирішення поставлених завдань.

З набуттям інноваційного потенціалу інноваційна педагогічна діяльність може втілюватись в комбінуванні вже відомих методів та

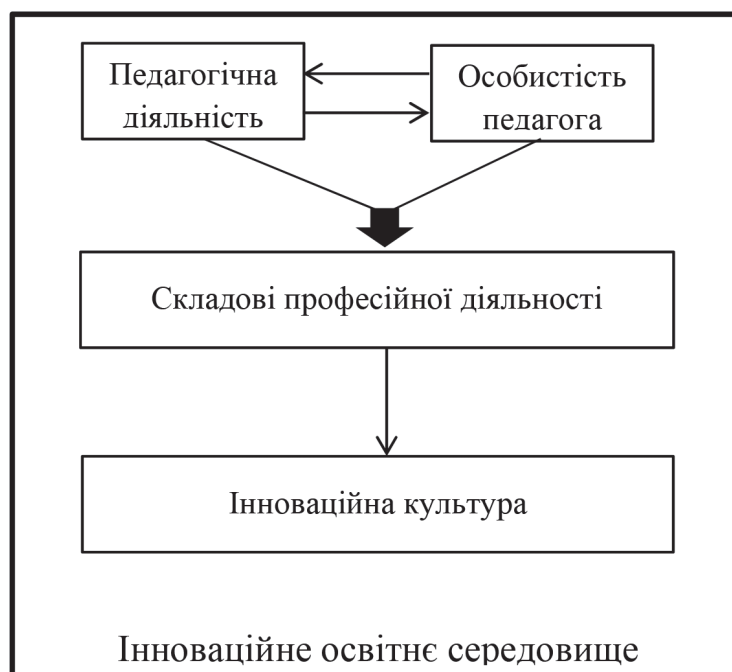
прийомів у нових незвичних конфігураціях або мати результатом принципово нові методичні напрацювання, що також спирається на відповідну систему компетентностей опановувати нові педагогічні підходи, здійснювати їх модернізацію, створювати власні авторські педагогічні рішення тощо [3]

Інноваційний процес – це узагальнення класичних і нових ідей, думок, знань, що об'єднуються в систему, яка, у свою чергу, генерує та реалізує нововведення (інновації). Функціонально інноваційний процес спирається на інноваційну педагогічну діяльність, яка реалізується у відповідній систематичній методичній роботі [13; 14; 16] і в масштабах окремого закладу освіти забезпечує його інноваційний потенціал.

У процесі дослідження інноваційної культури викладача було акцентовано увагу на позиції сучасної філософської науки, яка виділяє в феномені культури дві категорії: матеріальну і духовну, що співіснують в якості складових єдиної галузі людського буття і діяльності. У зв'язку з цим інноваційну культуру, що реалізується у педагогічній діяльності, слід розглядати з позиції розвитку особливої особистісної властивості, яка є частиною професіоналізму діяльності і формується під впливом сукупності факторів, частину з яких об'єднує термін «інноваційне освітнє середовище». Цей взаємозв'язок репрезентовано у вигляді схеми (Рис. 1).

Під інноваційним освітнім середовищем слід розуміти комплекс організаційних наукових, методичних, освітніх, психологічних заходів і засобів, наявних у ЗВО, реалізація яких здійснюється на основі кластерного підходу у забезпеченні освітнього процесу. При цьому дуже важливо, щоб у ЗВО на факультетах, кафедрах, в лабораторіях створювалась сприятлива морально-психологічна атмосфера для стимулювання розвитку відкритості викладачів до педагогічних інновацій. Важливе значення в цьому процесі відіграє формування відповідної мотивації до професійної педагогічної діяльності [12], яка традиційно визначається рушійною силою активних пошуково-творчих дій.

Працюючи в інноваційному освітньому середовищі педагог у процесі виконання професійних функцій і задач переосмислює наявний досвід впровадження інноваційних підходів, методів, технологій. Внаслідок творчого переосмислення передового педагогічного досвіду утворюються нові підходи до виконання поставлених завдань в межах професійної діяльності, розширюється наявний методичний інструментарій тощо.

Рис. 1. Формування інноваційної культури в професійній педагогічній діяльності

Fig. 1. Formation of innovative culture in professional pedagogical activity

Відкритість до нового, як основна ознака педагога, який налаштований на інноваційну педагогічну діяльність, забезпечує неперервність процесу освоєння нових підходів, технологій, методик тощо. Внаслідок цього професійна діяльність видозмінюється, постійно вдосконалюється, що й призводить до формування інноваційної культури педагога.

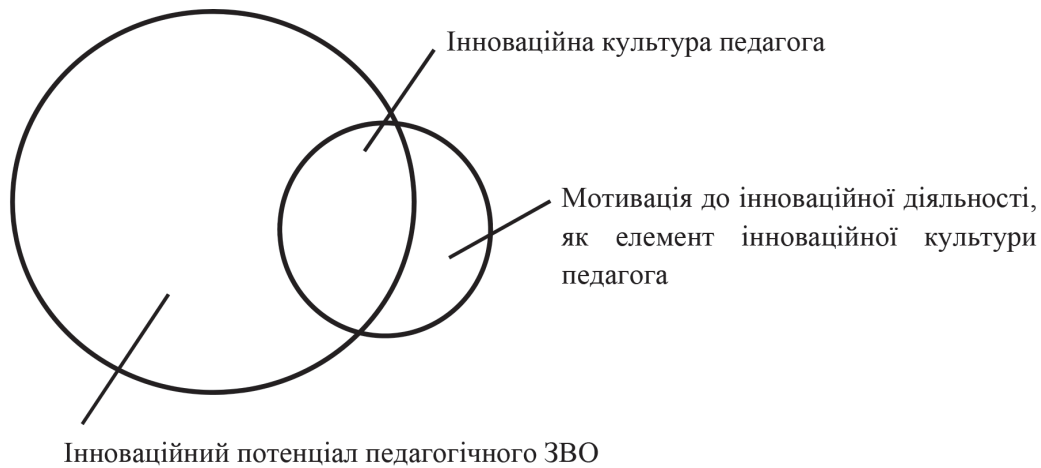
Інноваційний потенціал педагогічного ЗВО представляє собою сукупність наукових, фінансових, економічних, технологічних, соціальних, культурних, освітніх, управлінських, кадрових рушень, що забезпечують розвиток можливостей закладу освіти надавати якісну освіту, розробляти нові підходи до організації освітнього процесу, створювати умови для професійної творчості та самореалізації педагогічних працівників. Очевидним є зв'язок між інноваційним потенціалом закладу освіти та інноваційним потенціалом окремого педагогічного працівника, який виступає суб'єктом інноваційної педагогічної діяльності. Зазначений зв'язок описується категоріями взаємної обумовленості та взаємовпливу. Наявність інноваційного потенціалу у педагога забезпечує генерування нових ідей, що обумовлюється його персональною відкритістю до нового. Реалізація прагнення до інноваційної педагогічної діяльності можливе за умов роботи в сприятливому та відкритому до нового освітньому середовищі, яке формується в межах закладу

освіти. формування інноваційного освітнього середовища закладу освіти, у свою чергу, стає можливим за умов роботи в ньому педагогів з інноваційним потенціалом та одночасно з цим не можна ігнорувати величезний вплив управлінської політики керівництва закладом освіти, яке підтримує нові ідеї, стимулює до творчих пошуків тощо.

Аналіз змісту визначень понять «інновація», «інноваційний процес», «інноваційний потенціал» дає підстави констатувати, що інноваційна культура є, по суті, складником інноваційного потенціалу, оскільки характеризує рівень професійної підготовки, а також здатність особистості педагога ефективно і якісно реалізувати та розширювати інноваційний потенціал ЗВО з метою підвищення ефективності освітнього процесу.

Семантичний аналіз поняття «інноваційна культура» вказує на те, що рушійною силою формування інноваційної культури педагога є відповідна мотивація. Інноваційна культура збагачується на основі інноваційних ідей, на що в значній мірі має вплив інноваційний потенціал ЗВО, який регулює сферу професійної діяльності, стимулює до самоосвіти, саморозвитку, забезпечує спілкування з широким загалом фахівців, з соціумом тощо. Взаємозв'язок інноваційної культури педагога та інноваційного потенціалу ЗВО схематично представлено на рис. 2.

Рис. 2. Співвідношення сутнісних змістових характеристик понять «інноваційний потенціал» та «інноваційна культура»

Fig. 2. Correlation of essential content characteristics of the concepts «innovative potential» and «innovative culture»

Спрямованість на інноваційну педагогічну діяльність, яка реалізується в умовах інноваційного освітнього середовища, стає частиною його інноваційного потенціалу і внаслідок існування взаємного впливу інноваційного освітнього середовища та інноваційного потенціалу педагога сприяє формуванню його інноваційної культури. До системи цінностей, які мають прямий вплив на перебіг професійної педагогічної діяльності, належать здоров'я фізичне та психічне здобувача освіти, перспективи його саморозвитку, професійне становлення педагога як фахівця, самореалізація особистісного потенціалу педагога.

З позиції аксіологічного та структурно-функціонального підходів інноваційна культура виступає системою, складовими якої є ціннісні елементи системи управління професійною діяльністю. Складовими інноваційної культури є інноваційна спрямованість педагогічної діяльності викладача, здатність до освоєння передового педагогічного досвіду.

З позиції аксіологічного підходу інноваційна культура представляє собою систему цінностей, що характеризує рівень сформованості готовності педагога до інноваційної діяльності.

З позиції структурно-функціонального підходу інноваційна культура представляє функціональну систему, елементи якої мають вплив на свідомість педагога та регулюють його інноваційну діяльність відповідно до визначених цілей, завдань, потреб, пріоритетів.

Аналіз праць вітчизняних науковців дає підстави констатувати інтегративність, багатofункціональність, рівневість, специфічність інноваційної культури [1, 7, 8, 10, 11], результа-

тивність формування якої знаходиться в прямій залежності від цілеспрямованого включення викладача в діяльність по створенню, засвоєнню та використанню педагогічних інновацій в своїй практиці, що призводить до формування інноваційного потенціалу ЗВО, який, у свою чергу, забезпечує формування інноваційного освітнього середовища тощо.

Інноваційна спрямованість педагогічної діяльності викладача в сучасних умовах розвитку освіти обумовлюється:

- соціокультурними змінами в українському суспільстві, що вимагають докорінного оновлення системи освіти, методології і технології організації освітнього процесу;
- інтенсивністю оновлення ОП, запровадженням нових освітніх стандартів, що спонукають вдосконалювати чи розробляти оптимальні, ефективні, якісні, адаптовані до сучасних потреб освіти методики та технології з урахуванням динамічних особливостей педагогічної взаємодії суб'єктів освітнього процесу;
- посиленням гуманітаризації вищої освіти, що супроводжується зростанням ролі фахової підготовки педагогічних працівників, неперервним оновленням змісту освітніх компонентів;
- технологізацією освітнього процесу, що вимагає оновлення організаційних форм, технологій організації освітнього процесу;
- прийняттям викладачами впровадження інновацій, як умови підвищення результативності освітнього процесу;

Здатність до освоєння інноваційного педагогічного досвіду характеризується:

- готовністю освоювати нові ідеї, підходи, технології;
- наявністю достатніх знань для виявлення та оцінювання інновацій в освіті;
- наявністю умінь аналізувати та узагальнювати інноваційні підходи в освіті;
- наявністю умінь розширювати власний методичний інструментарій новими методами, прийомами, технологіями;
- уміннями генерувати нові ідеї.

Перелічені складові інноваційної культури виступають підставою для розроблення алгоритму діагностування сформованості інноваційної культури педагога. Об'єктом оцінювання виступають:

1. Відкритість до новизни.
2. Використання в педагогічному досвіді вже відомого (традиційного) з деякими елементами новизни.
3. Пошуково-творчий підхід з узагальнення і конкретизації відомого з метою використання у нових умовах.
4. Суттєве доповнення традиційних підходів новими елементами, прийомами.
5. Створення якісно нового.

Пропонований алгоритм має призначенням оцінювання впровадження результатів наукових досліджень, а також оцінювання впровадження кращого (ефективного, передового) педагогічного досвіду.

Узагальнення результатів вивчення практики впровадження інновацій в освітній процес ЗВО досить яскраво висвітлює одну з найсуттєвіших причин, що гальмує чи знижує ефективність і результативність цього процесу – відсутність або низький рівень сформованості інноваційної культури, пов'язаного, насамперед, з недостатньою включеністю викладачів в інноваційний процес і ставлення їх до педагогічних інновацій.

Проведені дослідження (анкетування, тестування, експертна оцінка, вивчення продуктів діяльності) викладачів Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради та Харківського педагогічного фахового коледжу Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради у кількості 76 осіб, дозволили виокремити кілька груп науково-педагогічних і педагогічних працівників за критеріями, що характеризують рівень сформованості їх інноваційної культури.

Критеріями визначення рівня сформованості інноваційної культури було обрано:

1. Відкритість до інновацій.
2. Методична підготовленість до впровадження інновацій.

3. Налаштованість на створення, засвоєння та впровадження інновацій в освітній процес.

Також завданням дослідження було встановлення зв'язку рівня сформованості інноваційної культури викладача з якісними показниками успішності здобувачів освіти.

Якісний показник успішності академічних груп з окремих освітніх компонентів визначався за середнім арифметичним показників здобувачів освіти.

На підставі результатів анкетування «Педагогічні інновації в освітньому процесі: за і проти», тестування «Уявлення про зміст і критерії педагогічних інновацій», експертних оцінок деканів і завідувачів кафедр та вивчення продуктів інноваційної діяльності викладачів на етапах створення та впровадження педагогічних інновацій було виокремлено кілька груп викладачів за рівнями їх інноваційної культури відповідно до набраних балів за кожним із критеріїв з максимуму – 100:

- високий рівень – 90-100 б.
- вище середнього – 74-89 б.
- середній – 60-73 б.
- низький – 1-59 б.

До першої групи ввійшли викладачі, у яких активно виражалось позитивне ставлення до різного роду педагогічних інновацій, вони високо оцінювали актуальність та перспективність пропонуваніх інновацій в освіті, ініціювали, створювали та впроваджували інновації в освітню діяльність. Педагоги цієї групи багато уваги приділяли популяризації та розповсюдженню інноваційних педагогічних ідей серед колег, здобувачів освіти.

Із 76 викладачів таких виявилось 17 осіб (22,4%).

До другої групи було віднесено викладачів з емоційно-позитивним ставленням до інновацій, які підтримують упровадження нового в освітній процес. Але вони не виявляють наполегливості у застосуванні педагогічних інновацій у власній практиці роботи, аргументуючи цю ситуацію надмірними інтелектуальними, енергетичними і часовими затратами. В інноваціях їх приваблює скоріше зовнішні ефекти, такі як престижність інноваційної діяльності в очах колег і здобувачів освіти, можливість продемонструвати свої здобутки, поспілкуватися з широким загалом педагогів, перспектива співавторства і співпраці.

Всього таких виявилось 25 осіб (32,9%).

Третю групу утворили викладачі, у яких бажання створення, оволодіння і застосування інновацій не в повній мірі узгоджується з їх бажаннями це робити. Вони не спішать висловлювати своє ставлення чи певним чином оцінювати нові педагогічні ідеї та пропоновані інновації. У ство-

ренні чи застосуванні інновацій вони досить пасивні, але не заперечують їх важливості для вдосконалення освітнього процесу і якості навчання.

У процесі використання педагогічних інновацій, після низки консультацій і відвідування занять колег, представники цієї групи здатні самостійно чи з допомогою інших викладачів достатньо об'єктивно оцінити проблеми і труднощі, що виникають.

Ця група нараховує 20 осіб (26,3%).

До четвертої групи відносяться викладачі, які демонструють нейтральне чи навіть байдуже ставлення до інновацій, мотивуючи цей факт і так високою інтенсивністю власної педагогічної діяльності. Вони вважають, що їхня викладацька робота не потребує інноваційного оновлення. Однак у процесі спостереження чи теоретичного оволодіння змістом і методичними аспектами пропонованих новацій такі педагоги здатні оцінити їх позитивні сторони та змінити своє ставлення до використання в освітньому процесі.

Усього ця група складається з 14 осіб (18,4%).

Таким чином, результати дослідження виявили різне ставлення до створення і застосування педагогічних інновацій. Можна констатувати, що викладачі ЗВО готові здійснювати інноваційну діяльність, самореалізуватись у творчій педагогічній роботі, що й визначає рівень сформованості їх інноваційної культури.

Узагальнення результатів наукових досліджень учених (С. Вітвицької, О. Єфросініна, А. Кальянова, В. Носкова, В. Ортинського) [7, 10, 11], дають підстави для висновку висновку, що інноваційна культура сучасного викладача педагогічного ЗВО є складовою його професіоналізму й основою формування низки компетентностей, що забезпечують якісний розвиток освітнього процесу. До таких компетентностей, з урахуванням результатів дослідження О. Бартків [1, С. 52-58], слід віднести:

- усвідомлення сенсу та цілей інноваційної діяльності у ЗВО;
- вмотивованість до інноваційних змін на основі сформованої активної позиції реалі-

зувати себе суб'єктом інноваційної педагогічної діяльності;

- здатність виокремлювати проблеми та формувати цілі і завдання щодо їх інноваційного вирішення;
- здатність визначити та коректувати нові педагогічні шляхи і засоби педагогічної діяльності в контексті особистісно-орієнтованої освіти;
- володіння методичним комплексом методів, засобів, прийомів забезпечення оптимальних й ефективних умов інноваційної діяльності на основі усвідомленої потреби в особистісному професійному розвитку;
- готовність і вміння аналізувати процес та результати педагогічної діяльності;
- володіння засобами міжособистісної та широкої соціальної комунікації;
- потреба у творчому розвитку і готовність до самовдосконалення.

Вивчення наукової теорії та педагогічної практики доводить, що лише мотивований та компетентний в сфері інновацій фахівець у галузі освіти здатен ефективно реалізовувати функції інноваційної культури, визначені О. Єфросініною, А. Кальяновим, В. Носковим та узагальнених В. Ортинським: пізнавально-перетворювальна, регулятивна, ціннісно-нормативна, комунікативна, соціалізація, прогностична, інтеграційна [11].

Висновки. Інноваційна культура педагога є невід'ємним компонентом (складником) його професійної діяльності, яка характеризує і забезпечує здатність викладача до творчої самореалізації, визначає його інноваційний потенціал, як здатність сприймати, розуміти, створювати та впроваджувати нововведення: організувати, регулювати та координувати інноваційні процеси в освіті.

Перспективи подальших досліджень. Педагогічна вища освіта, освітнє середовище потребує розробки теоретично обґрунтованої та експериментально апробованої моделі комплексного формування інноваційної культури сучасного педагога як ключового суб'єкта створення ефективного освітнього середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бартків О. Готовність педагога до інноваційної професійної діяльності. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2010. №1. С. 52-58.
2. Беляев С.Б., Ільїна О.О. Методологічні інструменти організації професійної підготовки в закладах вищої освіти. *East European Scientific Journal*. 2021. 12 (76). Part 4. Р. 45-50.
3. Беляев С. Б. Компетентнісний підхід до організації професійної підготовки майбутнього вчителя до розроблення й використання педагогічних технологій. *Педагогічні науки* : зб. наук. праць. Херсон 2017. Вип. LXXX. Т. 3. С. 102-106.
4. Беляев С. Б. Професійна підготовка майбутніх учителів до розробки і використання педагогічних технологій : монографія. Харків : Видавець СПД ФО Захаренко В.В., 2019. 410 с.

5. Беляев С. Б. Технологічна підготовка вчителя до інноваційної діяльності. *Наукові записки кафедри педагогіки* : зб. наук. праць / Харків. нац. ун-т імені В. Н. Каразіна. Харків, 2010. Вип. XXIII. С. 19–24.
6. Беляев С. Б. Технологічні етапи професійної підготовки майбутніх учителів до розробки і використання педагогічних технологій. *Педагогіка та психологія: сучасний стан розвитку наукових досліджень і перспектив* : матеріали всеукр. наук.-практ. конф., Запоріжжя, 12-13 жовтня 2018 р. Запоріжжя, 2018. С. 36–41.
7. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: методичний посібник, Київ, 2003. 316 с.
8. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : підручник. Київ, 2015. 304 с.
9. Закон України «Про інноваційну діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>
10. Носков В., Кальянов А., Єфросініна О. Соціально-психологічні детермінанти інноваційної культури в гуманітарному ЗВО. *Соціальна психологія* : збірник наукових праць. 2005.№4 (12). С.69-83.
11. Ортинський В. Л. Педагогіки вищої школи: навчальний посібник. Київ, 2009. 472 с.
12. Пономарьова Г. Ф., Беляев С. Б., Павлова О. Г., Степанець І. О. Формування професійної мотивації до педагогічної діяльності у майбутніх учителів початкових класів. Монографія. Харків : Видавець СПД-ФО Захаренко В.В., 2022. – 199 с.
13. Степанець І.О. Науково-методична робота у педагогічному закладі вищої освіти як система. *Наукові записки кафедри педагогіки* : зб. наук. праць / Харків. нац. ун-т імені В. Н. Каразіна. Харків 2019, Вип. 44. С. 242-250.
14. Степанець І.О., Отрошко Т.В. Науково-методична робота у закладі вищої педагогічної освіти як засіб підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників. *Науковий журнал Хортицької національної академії*. Запоріжжя, 2021, Вип. 5, С. 45-54
15. Степанець І. Науково-методична компетентність науково-педагогічних працівників педагогічних ЗВО у діагностичному вимірі. *Молодь і ринок*. Дрогобич, 2021, Вип. 9/195, С. 81-88.
16. Степанець І., Репко І. Організаційно-педагогічні умови ефективності науково-методичної роботи у педагогічних закладах вищої освіти. *Наукові записки кафедри педагогіки* : зб. наук. праць / Харків. нац. ун-т імені В. Н. Каразіна. Харків, 2021. Вип. 48. С. 47-56.
17. Babakina O., Bieliaiev S., Akimova O., Lytvyn V., Drokina A., Misiak Yu. Formation of professional responsibility of primary school teachers. *AD ALTA : Journal of Interdisciplinary Research*. Vol. 11. Issue 2. Special Issue XXII, 2021. P. 167–172. WEB OF SCIENCE (ISSN: 1804-7890; ISSN: 2464-6733 (online))
18. Potolea D. Doctoral studies and research competencies. *Procedia — Social and behavioral sciences. Education facing contemporary world issues* : 5th International conference EDU-WORLD 2012. 2013. № 76. P. 935–946.
19. Stepanets I., Bieliaiev S., Mordovtseva N., Iliina O., Potapova N. Pedagogical Foundations of the Problem of Forming Communicative Competence of Future Elementary School Teachers. *International Journal of Health Sciences* Available online at www.sciencescholar.us Vol. 6 No. 2, August 2022, pages: 907-919 e-ISSN: 2550-696X, p-ISSN: 2550-6978 <https://doi.org/10.53730/ijhs.v6n2.8772> Manuscript submitted: 22 January 2022, Manuscript revised: 21 April 2022, Accepted for publication: 12 May 2022
20. The definition and selection of key competencies. Executive Summary URL : <http://www.oecd.org/pisa/35070367.pdf>

Стаття надійшла до редакції 03.04.2023

Стаття рекомендована до друку 18.04.2023

Serhii Bieliaiev

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy, Psychology, Primary Education and Educational Management ¹
Belaev_12@ukr.net ORCID 0000-0003-1272-2038

Ivan Stepanets

Candidate of Pedagogical Sciences, Professor, Vice-rector for Scientific Work¹
i.o.stepanets28@gmail.com ORCID 0000-0003-0600-4398

¹Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy»
of Kharkiv Regional Council. 7, Rustaveli Lane, Kharkiv, Ukraine, 61001

INNOVATIVE CULTURE OF A TEACHER OF A TEACHING INSTITUTION OF HIGHER EDUCATION: THEORETICAL-METHODOLOGICAL AND EMPIRICAL ASPECTS

The article is devoted to the consideration of the problem of formation of innovative culture of a teacher of a pedagogical institution of higher education. the innovative culture of the teacher is considered as a scientific phenomenon, as well as a component of professionalism and a factor in improving the educational process.

The purpose of the article is to summarize the results of theoretical research into the essence of innovative culture, the relationship between this phenomenon and the concepts of innovative pedagogical activity, components of professional pedagogical activity and their formation in the process of professional training in the conditions of a pedagogical institution of higher education.

The logical relationship between the realization of material and spiritual culture in the innovative activity of an individual is presented. The peculiarity of the formation of an innovative culture in the process of professional pedagogical activity in the conditions of an innovative educational environment is illustrated.

The essence of the innovative culture phenomenon is revealed on the basis of axiological and structural-functional approaches and its components are determined.

The main factors that determine the formation of the need for the innovative orientation of the teacher's pedagogical activity in the modern conditions of educational activity in the institution of higher education are revealed.

Evaluation criteria were formulated and an empirical study was carried out to determine the levels of formation of innovative culture among teachers of a pedagogical institution of higher education, and the characteristics of individual groups of teachers according to the determined levels were presented.

Based on the analysis of the pedagogical characteristics of certain groups of scientific and pedagogical workers, the peculiarities of their attitude to perception, understanding, creation and application of innovations in the educational process were characterized: from active-positive to passive-negative.

The key competencies of a modern teacher and their selection criteria are defined, which determine the ability to engage in innovative pedagogical activity and ensure the effective performance of pedagogical functions and tasks in accordance with the content of the formed innovative culture.

According to the results of the conducted research, the conclusions were made that the innovative culture of the teacher is an integrated component of the professionalism of the pedagogical worker at the personal and professional levels. The formation of the teacher's innovative culture determines the effectiveness and quality of pedagogical activity in the context of the development of the innovative educational environment of the institution of higher education.

Key words: *innovation, innovative potential, innovative culture, components of innovative culture, competence.*

REFERENCES

1. Bartkiv, O. (2010). Teacher readiness for innovative professional activity. *Problems of modern teacher training*. №1. P. 52-58. [in Ukrainian].
2. Bieliaiev, S.B., Ilina, O.O. (2021). Methodological tools for organizing professional training in institutions of higher education. *East European Scientific Journal*. 12 (76). Part 4. P. 45-50. [in Ukrainian].
3. Bieliaiev, S.B. (2017). A competent approach to the organization of professional training of future teachers for the development and use of pedagogical technologies. *Pedagogical sciences: coll. of science works Kherson*. Vol. LXXX. T. 3. P. 102-106. [in Ukrainian].
4. Bieliaiev, S.B. (2019). Professional training of future teachers for the development and use of pedagogical technologies: monograph. Kharkiv: SPD Publisher V. V. Zakharenko, 410 p. [in Ukrainian].
5. Bieliaiev, S.B. (2010). Technological preparation of the teacher for innovative activity. *Scientific notes of the pedagogical department*. Kharkiv, Vol. XXIII. P. 19-24. [in Ukrainian].
6. Bieliaiev, S.B. (2018). Technological stages of professional training of future teachers for the development and use of pedagogical technologies. *Pedagogy and psychology: the current state of development of scientific research and perspectives: materials of the All-Ukrainian. science and practice conference, Zaporizhia, October 12-13, Zaporizhia, C.* 36-41. [in Ukrainian].
7. Vitvytska, S.S. (2003). *Basics of higher education pedagogy: methodical manual*, Kyiv, 316 p. [in Ukrainian].
8. Dychkivska, I. M. (2015). *Innovative pedagogical technologies: textbook*. Kyiv, 304 p. [in Ukrainian].
9. Law of Ukraine «On Innovative Activity». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text> [in Ukrainian].
10. Noskov, V., Kalyanov, A., Yefrosinina, O. (2005). Social and psychological determinants of innovative culture in humanitarian higher education. *Social psychology: a collection of scientific works*. No. 4 (12). P.69-83. [in Ukrainian].
11. Ortynskyi, V. L. (2009). *Pedagogy of the higher school: study guide*. Kyiv. 472 p. [in Ukrainian].
12. Ponomarova, G.F., Bieliaiev, S.B., Pavlova, O.G., Stepanets, I.O. (2022). Formation of professional motivation for pedagogical activity in future primary school teachers. Monograph. Kharkiv. SPD-FO Publisher V. V. Zakharenko, 199 p. [in Ukrainian].
13. Stepanets, I.O. (2019). Scientific and methodical work in a pedagogical institution of higher education as a system. *Scientific notes of the pedagogical department*. Kharkiv. Vol. 44. P. 242-250. [in Ukrainian].

14. Stepanets, I.O., Otroshko, T.V. (2021). Scientific and methodical work in the institution of higher pedagogical education as a means of improving the qualifications of scientific and pedagogical workers. *Scientific journal of the Khortytsk National Academy*. Zaporizhzhia, Issue 5, pp. 45-54 [in Ukrainian].
15. Stepanets, I. (2021). Scientific and methodological competence of scientific and pedagogical workers of pedagogical higher education institutions in the diagnostic dimension. *Youth and the market*. Drohobych, Vol. 9/195, pp. 81-88. [in Ukrainian].
16. Stepanets, I., Repko, I. (2021). Organizational and pedagogical conditions of effectiveness of scientific and methodical work in pedagogical institutions of higher education. *Scientific notes of the department of pedagogy: coll. of science works / Kharkiv. national V. N. Karazin University*. Kharkiv, Issue 48. P. 47-56. [in Ukrainian].
17. Babakina, O., Bieliaiev, S., Akimova, O., Lytvyn, V., Drokina, A., Misiak, Yu. (2021). Formation of professional responsibility of primary school teachers. *AD ALTA : Journal of Interdisciplinary Research*. Vol. 11. Issue 2. Special Issue XXII, P. 167–172. WEB OF SCIENCE (ISSN: 1804-7890; ISSN: 2464-6733 (online)).
18. Potolea, D. (2013). Doctoral studies and research competencies. *Procedia — Social and behavioral sciences. Education facing contemporary world issues : 5th International conference EDU-WORLD 2012*. № 76. P. 935–946.
19. Stepanets, I., Bieliaiev, S., Mordovtseva, N., Ilina, O., Potapova, N. (2022). Pedagogical Foundations of the Problem of Forming Communicative Competence of Future Elementary School Teachers. *International Journal of Health Sciences* Available online at www.sciencescholar.us Vol. 6 No. 2, 907-919p. <https://doi.org/10.53730/ijhs.v6n2.8772> Manuscript submitted: 22 January 2022, Manuscript revised: 21 April 2022, Accepted for publication: 12 May 2022.
20. The definition and selection of key competencies. Executive Summary URL : <http://www.oecd.org/pisa/35070367.pdf>.

The article was received by the editors 03.04.2023

The article is recommended for printing 18.04.2023